

Радіо і телебачення на Чернігівщині (1920–2005 роки)

Сьогодні ми не уявляємо сучасного життя без радіо і телебачення. Але ж був час, і не такий вже далекий, коли цих засобів інформації та зв'язку не існувало.

Спробуємо згадати, як все починалося: відкриття та перші кроки радіо і телебачення.

I. Радіомовлення

7 травня 1895 р. у Петербурзькому університеті йшло чергове засідання Російського фізико-хімічного товариства. Вчені слухали повідомлення викладача фізики мінного офіцерського класу з Кронштадта О.С. Попова. На цьому засіданні він здійснив перший у світі сеанс радіозв'язку з передачею та прийомом довгих і коротких сигналів – елементів азбуки Морзе – та їх фіксацією дзвінком приймача. О.С. Попов висловив надію, що його прилад “може бути використаний для передачі сигналів на відстані за допомогою швидких електронних коливань, як тільки буде знайдено джерело таких коливань з достатньою енергією”.

В 1896 р. О.С. Попов здійснив передачу та прийом першої у світі радіограми з текстом “Генріх Герц” на відстані радіозв'язку 250 метрів, з одного будинку Петербурзького університету в інший. В 1897 р. прилади були встановлені на крейсерах Балтійського флоту “Росія” та “Африка”. Дальність передачі склала 5 кілометрів.

1899 р. ознаменувався новим чудовим відкриттям. Найближчий співробітник О.С. Попова П.М. Рибкін, проводячи дослід радіозв'язку, виявив можливість прийому телефонних сигналів на слух за допомогою телефонів. На основі цього О.С. Попов сконструював спеціальний телефонний приймач, значно чутливіший, простий за конструкцією і надійний у користуванні.

В 1900 р. поблизу острова Гогланд у Балтійському морі сів на міль броненосець “Генерал-адмірал Апраксін”. Під час рятівних робіт О.С. Попов встановив радіозв'язок між цим островом і м. Котка у Фінляндії на відстані 47 кілометрів.

О.С. Попов не лише винайшов перший радіоприймач і вперше у світі здійснив радіопередачу, але й розробив найголовніші принципи радіозв'язку і заклав основи сучасної радіотехніки.

Спочатку для позначення нового засобу зв'язку використовувалися терміни “безпроводовий зв'язок”, “сигналізація без проводів”. В 1903 р. в Берліні на міжнародній конференції з безпроводового телеграфування був рекомендований термін “радіотелеграфія”. В той же час почав використовуватися термін “радіо”, як узагальнене поняття, пов'язане з технікою безпроводового зв'язку. Поступово він увійшов в ужиток повсюдно.

На початку ХХ ст. з'явилися перші радіостанції в Росії. Декретом Раднаркому від 19 липня 1918 р. було проведено централізацію радіотехнічної справи Радянської республіки. Наркому пошти та телеграфу передавались із військового відомства найбільші радіостанції, у т.ч. Ходинська в Москві, Царськосільська під Петроградом, Тверська та ін. У грудні 1918 р. була створена радіолабораторія в Нижньому Новгороді. На неї були покладені завдання удосконалення безпроводового зв'язку, збільшення дальності його дії, розробки та виробництва радіотехнічних приладів.

22 червня 1921 р., в день відкриття ІІІ конгресу Комуністичного Інтернаціоналу, в

Москві почала діяти перша радіотрансляційна мережа. Через рік 21 серпня 1922 р. в ефірі пролунали слова “Говорит Москва”. Почала перші передачі радіомовна станція.

Радянська радіомовна станція потужністю 12 кВт, яка почала регулярну роботу 17 вересня 1922 р., була на той час найбільш потужною в світі. Для порівняння: радіостанція в Нью-Йорку мала потужність всього 1,5 кВт, станції у Франції та Німеччині – по 5 кВт. Станції було присвоєне найменування “Радіостанція імені Комінтерну”. Вознесенську вулицю в Москві, де знаходився будинок радіостанції, перейменували на вулицю Радіо. Радіостанція мала радіус дії 2000 верст. 3 серпня 1924 р. станція імені Комінтерну почала передавати програми за твердим розкладом, який оголошувався у пресі заздалегідь.

В 1925 р. в Москві були збудовані й запрацювали дві короткохвильові станції, їх можна було почути практично на всій Земній кулі.

В 1926 р. в Москві вийшла в ефір перша в Європі середньохвильова станція.

Поступово зростали потужність радіостанцій, кількість радіопередавачів і радіотрансляційних точок.

В Україні регулярні радіопередачі почалися у 1924 р. На той час було зведено радіостанції у Харкові та Києві. Перша передача програми українського радіо відбулася 16 листопада 1924 р. у місті Харкові.

У 1926 р. у СРСР налічувалось 13 радіомовних станцій (крім Московської та Ленінградської), велось будівництво ще семи. В Україні діяло 5 станцій – у Харкові, Катеринославі (Дніпропетровськ), Києві, Севастополі, Одесі, в Білорусі – 2 (у Мінську, Гомелі).

Початок радіофікації нашого краю поклала приймальна установка, споруджена в Чернігові у квітні 1920 р. 30 квітня 1920 р. завідуючий установкою В.І. Репа почав розшифровувати сигнали морзянки, які передавалися з Москви¹. Редакція газети “Знамя Советов”, губком партії, губвиконком стали одержувати найсвіжіші зведення. Телеграфом їх передавали в повіти, а звідти – до найвіддаленіших сіл. У травні 1920 р. у зв’язку із загрозою наступу польських військ Чернігівську радіостанцію евакуювали до Кролевця. Але незабаром повернули до Чернігова. Вночі 2 червня вона відновила свою роботу².

Одне з найкращих приміщень для радіоустановки виділили в Ніжині. Радіотелеграфісти Іван Ілліч Погуляйло та Лука Юхимович Шпаковський, використавши дві дзвіниці місцевих церков, побудували антену довжиною 160 метрів. 16 березня 1921 р. місто почало одержувати новини³. Першою прийнятою передачею була інформація про X з’їзд ВКП(б), про заміну продрозкладки фіксованим податком.

12 квітня 1921 р. почала працювати приймальна радіоустановка у Прилуках. 14 травня 1921 р. у Сосниці прийняли перший радіовісник РАТАУ з Харкова. Завідуючий радіо Петро Григорович Семеряко, радіотелеграфісти Григорій Львович Потарчук і Андрій Данилович Губко виготовили дві щогли по 16 аршинів, підвісили між ними антену довжиною понад 500 м – і радіоустановка запрацювала⁴.

У листопаді 1921 р. провели випробування радіостанції в Городні⁵. У 1922 р. запрацювала приймальна радіоустановка в Новгороді-Сіверському, де для спорудження антени вирішили використати дзвіницю Спасо-Преображенського чоловічого монастиря. Напередодні завгубзв’язку Василевський звернувся до радіовідділу України у Харкові: “Відділом зв’язку господарським шляхом сконструйовано три приймача. Обслуговування і утримання їх за постановою губвиконкому проводиться на місцеві кошти. Прошу дозволу встановити вказані приймачі у Глухові, Новгороді-Сіверському, в Острі або Козельці”⁶.

Чернігівська газета “Красное знамя” 11 жовтня 1922 р. писала: “К предстоящим празднествам годовщины Октябрьской революции во всех уездных городах губернии заканчивается установка радиоприёмников... Радиоприёмники установлены уже в

Острє и Новгородє-Северскє. Для установкы аппарата в Козельцє, Борзнє и Кролевцє командированы специалисты-техники... Губотдел связи располагает ещё шестью свободными аппаратами, которые в дальнейшем будут установлены в наиболее крупных и важных пунктах Черниговщины, например, в Серединной Буде, Сновскє и т.д. Цель установкы радиоприёмников в губернии – организация широкой и прочной связи с центром, главным образом с Москвой и Харьковом. Благодаря такой связи вся Черниговщина будет своевременно и полно информирована через центр обо всём, что делается в республике и за границей”.

На основі прийнятих по радіо матеріалів друкувались листівки, плакати, афіші з грифом “Розклеїти на людному місці”, “Прочитати на сходці”. Радіо поряд з пресою стало життєво важливим і необхідним засобом агітації, інформації.

Ініціатива проведення в 1922 р. кампанії по радіофікації України належала ВУЦВКу, який постановив вкрити всю територію мережею прийомних станцій. Однак проведена нашвидкуруч радіофікація не дала бажаних наслідків. 3 липня 1923 р. у газеті “Красное знамя” з’явилась стаття “Радіофікція”, в якій аналізувався стан справ на Чернігівщині й робився висновок: “Наша радіофікація превратилась в радиофикцию. Это можно видеть прежде всего по состоянию Черниговской радиостанции – учреждения абсолютно кинутого на произвол судьбы. Станция ютится в одной комнате, хотя в её распоряжении числится целый дом. Он занят квартирантами, никакого касательства к станции не имеющими. Технически станция совершенно развалена и почти не в состоянии нормально производить приём. Она лишена самых элементарных удобств. За ходом её работы никто фактически не наблюдает. Бумажное руководство станции лежит на киевском округе связи. Но последний весьма мало интересуется положением радиостанции на Черниговщине.

При станции работает в качестве практикантов трое крестьянских юношей, присланных из ближайших сёл. Это какие-то совершенно приبلудные люди, ими никто не руководит. Они не получают материальной поддержки. Не имеют общежития. Живут тем, что из дома пришлют. Не лучше положение на местах. Во многих городах радиостанции существуют для собственного удовольствия. Неизвестно даже производят ли они приём информации.

Относительно благополучно положение только в Нежине и Конотопе. Ко всему прочему ... установленные радиоприёмники чрезвычайно примитивны и слабы.

Нужно тщательно обследовать все радиостанции губернии и решительно заняться упорядочением их”. У наступні роки намагалися вирішити цю проблему. Активно сприяв виконанню державної програми радіофікації й аматорський рух. У Чернігові був створений один з перших в Україні радіогуртків. У 1924 р. виникла ініціативна група для організації товариства радіолюбителів. У державному архіві Чернігівської області зберігається протокол загальних зборів членів товариства радіолюбителів Чернігівщини, які відбулися 10 січня 1925 р. і на яких був прийнятий статут товариства. Перший його параграф зазначав, що товариство радіолюбителів засновується задля об’єднання колективів і окремих осіб, які вивчають і використовують радіотехніку з культурною і аматорською метою. До складу правління Товариства увійшли “Донець А.Ф., заврадио; Софронович В.А., безработный; Борисенко В.С., надсмотрщик; Голиков Л.И., радист; Репа В.И., безработный. Кандидаты: Коржиков, Аронов И.З., надсмотрщик”⁷.

25 грудня 1925 р. розпочав свою роботу перший окружний з’їзд Товариства друзів радіо, на якому була прийнята постанова про входження Чернігівського товариства до складу Всесоюзного, обране нове правління з 15 осіб, у тому числі 6 селян, два делегати на 1-й Всесоюзний з’їзд ТДР⁸. З’їзд також вирішив розпочати кампанію по збиранню коштів на будівництво у наступному році в Чернігові приймально-передавальної радіостанції.

Окружне відділення Товариства проводило роботу по організації у селах мережі радіоприймачів. В селах Скорінці, Чемері, Ковчині, Халявіні, Горбовому, Куликівці та Комуні ім. III Інтернаціоналу були створені осередки Товариства. “В селе Ковчине местные радиолубители из молодёжи имеют уже свои радиоприёмники, но слушают радиопередачи по очереди у местного учителя, т.к. “бабки” не дают им ставить на крышах антенны”⁹.

Передбачалося демонструвати по селах пересувні радіоприймачі. Апаратуру для них закупили в Москві.

Робота значно пожвавилась після встановлення в Чернігові членами Товариства друзів радіо дев’ятилампового гучномовця, отриманого з Москви. “Техническая установка громкоговорителя в клубе совторгслужащих и пишевиков была произведена силами членов общества и была закончена к 6 ноября.

7 ноября громкоговоритель был установлен на воздухе в окне клуба и передавал радиопередачу, слушать которую собралась тысячная толпа. Слышимость передачи была вполне удовлетворительной, несмотря на некоторые шумы, происходившие из-за грозových разрядов”, – повідомив вечірній випуск газети “Красное знамя” від 11 листопада 1925 р. У наступному номері “Вечернего выпуска” було надруковане повідомлення про роботу окружного відділення Товариства друзів радіо щодо спорудження в Чернігові “микрофонной радиопередаточной станции...” по обслуговуванню сіл Чернігівського округу, в яких є радіоприймачі. “Радиус слышимости радиостанций – 30 верст в окружности”.

У грудні 1925 р. встановлено радіоприймач у сільбудинку в Ріпках, де його слухали одночасно чоловік 100–150¹⁰. У лютому 1926 р. заговорив гучномовець в Олишівці. Ось що писала про цю подію газета “Червоний стяг” від 19 лютого 1926 р.: “Після радіогазети прослушали селяни кілька музичних номерів. Помешкання було повне. Кожний хоче послухати, що кажуть з Москви. Жодний не має сумніву, що читають, розповідають та співають з далекої Москви люди, а не якась там нечиста сила. Вже не запитують селяни – чи це не грамофон”.

Існуючі на той час у країні місцеві радіомовні станції давали можливість місцевому населенню в радіусі від 100 до 400 верст в залежності від потужності цих станцій слухати не лише місцеві виступи, але й передачі Москви та Ленінграда за допомогою простих детекторних приймачів.

Для того, щоб долучити населення Чернігівщини до культурного життя центрів, у Чернігові необхідно було збудувати радіомовну станцію відповідної потужності. Будівництвом станції і розвитком радіомовлення в СРСР займалося акціонерне товариство “Широковещания по радио. Радиопередача”, яке знаходилось у Москві за адресою: вул. Нікольська, 3. Товариство “Радиопередача” отримувало від уряду кошти лише на організацію радіомовлення, спорудження станцій держава не фінансувала: необхідні були місцеві асигнування.

У серпні 1926 р. правління “Радиопередачі” запропонувало Чернігівському окружному збудувати в місті радіомовну станцію потужністю 1 кВт з антеною радіусом дії 100–150 верст при прийомі на простий детекторний приймач і 400–500 верст на чотириламповий. Апаратура, її доставка і монтаж коштували 38 тисяч рублів. Щоб транслювати передачі з Москви, потрібний був ще й трансляційний приймач вартістю 2 тис. рублів:

“... 4. Антенное оборудование должно состоять из 2-х мачт высотой в 45 метров каждая с поднятой на них антенной и противовеса, поднятого на столбах на высоте 3–4 метра, площадь, занимаемая противовесом, должна быть от 5000–8000 квадратных метров. Мачты, антенна и противовес смогут быть построены нами из наших же материалов за 10000 рублей... При наличии всех материалов работа продлится от 1½ до 2 месяцев.

5. Площадь помещения под рацию и студию требуется около 150–200 квадратных

метров, причем станция может быть построена за городом, а студия оборудована в центре города. Этот вариант представляет некоторые технические преимущества перед вариантом, когда студия и станция находятся в одном помещении.

6. По готовности станции “Радиопередача” берёт на себя техническое руководство радиовещанием, согласуя свою деятельность с местными заинтересованными в этом органами”¹¹.

На жаль, нам не відомо, яку відповідь дав Чернігівський окружком на цю пропозицію. Відповідного документа знайти в архіві не вдалося.

Наприкінці 1927 р. у Чернігівській окрузі нараховувалось 30 радіоустановок, з яких 15 було встановлено по селах до 10-х роковин Жовтня¹². В цілому мережа радіоустановок залишалася невеликою, не повністю був радіофікований і Чернігів. Того ж року президія окружного ТДР поставила питання перед Чернігівською поштово-телеграфною конторою про будівництво більш потужного радіовузла для радіофікації всього міста. Переобладнання радіотрансляційного вузла за зразком великих міст відбулося в 1928 р., але повністю радіофікувати Чернігів все ж не вдалося. На кінець 1928 р. радіомережа Чернігівської округи налічувала 50 радіоустановок¹³. Влітку 1928 р. радіомайстерня Окрполітосвіти виготовила першу партію радіоприймачів, які нічим не поступалися фабричним, а коштували на 30 руб. дешевше – по 69 руб.15 коп. Було вирішено використовувати місцеву продукцію виключно для села.

У Чернігові працював досить потужний радіотрансляційний вузол при телефонній станції, який обслуговував усі міські клуби і понад 50 індивідуальних користувачів. Перше повідомлення про його радіопередачі, які мали можливість прослухати чернігівці, з’явилося у газеті “Червоний стяг” від 17 липня 1928 р.:

Розклад радіопередач на 18 липня 1928 р.:

18 год.15 хв. “Робоча радіо-газета”

19 год.10 хв. “Комсомольська правда” по радіо

19 год.40 хв. “Музичний антракт”

20 год.00 хв. “Крестьянская газета” по радіо

21 год.00 хв. “Концерт для селян”

21 год.45 хв. “Бесіда для селян про призов 1906 р.”

22 год.00 хв. “Популярний концерт”.

Надалі програми радіопередач друкувались регулярно.

1930 р. окрконтора зв’язку придбала новий потужний посилювач для транслявання радіопередач. Відзначалось, що це дасть змогу цілковито радіофікувати м. Чернігів та подавати радіопередачі телефоном на периферію, крім того – встановити в окрузі 1500 гучномовців, повністю радіофікувати один з районів округи – Березенський¹⁴.

Громади сіл Дроздівки та Вершинової Муравійки порушили клопотання про перебудову сільбудівських гучномовців у радіовузли. Окрполітосвіта почала опрацьовувати план повної радіофікації цих населених пунктів. Того ж 1930 р. п’ять нових потужних гучномовців були встановлені на майданах, Новому базарі м. Чернігова. Окрконтора зв’язку запровадила крім вечірніх радіопередач й ранкові: гімнастику та “Робітничий полудень”¹⁵.

До 1932 р. більшість міст республіки була радіофікована і зроблені перші кроки в радіофікації сіл. Якщо у 1929 р. у селах було встановлено 13,4 тис. радіотрансляційних точок, то у 1931 р. їх уже налічувалось 150 тис., а в колгоспах, крім того, ще й сотні радіоприймачів.

У зв’язку з організацією в жовтні 1932 р. Чернігівської області уряд республіки зобов’язав уповноваженого Народного Комісаріату зв’язку протягом двох місяців побудувати в Чернігові радіомовну станцію. Вона була споруджена навесні 1933 р. на

околиці міста, там де в 70–80-ті рр. ХХ ст. знаходився Чернігівський райком Компартії України та райвиконком, а нині – Чернігівська районна держадміністрація. Станція РВ-86 повністю складалася з деталей і вузлів, виготовлених на радянських заводах вітчизняними спеціалістами, і придбана за кошти обласних чернігівських організацій. Газета донесла до нас прізвище першого начальника станції – Авісенка, але детальнішої інформації про нього виявити не вдалося. До речі, автором першої невеликої замітки про чернігівську станцію був двадцятирічний Абрам Кацнельсон, майбутній відомий український поет, а на той час – молодий журналіст¹⁶.

Влітку 1933 р. у Швейцарії в м. Люцерні скликали європейську конференцію по радіомовленню, в роботі якої взяли участь і представники Радянського Союзу. Конференція мала на меті навести порядок в ефірі. На ній одержала паспорт на право роботи і Чернігівська радіостанція РВ-86. Після цього колектив радіостанції приступив до переобладнання її на хвилю, визначену конференцією в Лозані.

Того ж року з'явилось чернігівське обласне радіо – створений Чернігівський обласний комітет радіофікації та радіомовлення. Всеукраїнським комітетом радіомовлення для Чернігова надано такий штат:

- “1. Голова Обласного комітету – 1
 2. Відповідальний Секретар Комітету – 1
 3. Редактор міськ.мас.газ. – 1
 4. Керівник сектору соцкультягротехпропаганди – 1
 5. Інструктор-масовик – 1
 6. Літредактор – він же секретар радіогазети – 1
 7. Керівник і редактор худож.радіомовлення – 1
 8. Друкарка – 1
 9. Рахівник-статистик – 1
 10. Кур'єр-вбиральниця – 1
- Всього: 10 осіб”¹⁷.

21 квітня 1933 р. штат затверджений обласною контрольною комісією робітничо-селянської інспекції. У травні введені додаткові посади:

- “1. Зав.орг.інстр.сектором – 1
2. Зав.сектором роботи з дітьми – 1
3. Муз.редактор і режисер дитячого радіомовлення – 1
4. Зав.господарством – 1
5. Зав.планово-фінансовою групою – 1
6. Інструкторів-масовиків – 2
7. Дикторів – 2.”¹⁸

Штати та зарплатня Чернігівського облрадіокомітету в 1933 р. та 1934 р.

Назва посад	Кіл. штат один.	Ставка	Затв. в 1933 р.	Факт. шт. на 1.01.34
1	2	3	4	5
1. Голова К-ту	1	450	450	225
2. Зам.голови по тех.част.	1	400		
3. Відп.секретар	1	300	275	275
4. Друкарка	1	125	130	125
5. Діловод	1	125		

1	2	3	4	5
6. Кур'єр	1	70	60	
7. Сторож	1	75		75
Редакц. радіогаз. (політінформ.)				
8. Голов.редакт.		400	400	400
9. Ред.ранк.бюл.інф.		300		
10. Ред.веч.бюл.політ.інф.		300		
11. Ред.колгосп.пересилань		300		
12. Літредактор	2	300	230	230
13. Інструкт.мас.	2	200		
14. Секр.гол.ред.	1	180	180	180
Пл.фін.сектор				
15. Зав.сектором	1	350	350	300
16. Статистик	1	150		
17. Голов.бухг.	1	350		300
18. Бухгалтер	1	225	170	140
Оргсектор				
19. Зав.сектор.	1	300	275	275
20. Ст.інструкт.	1	250		
21. Він же зав.кадрами – і інструктор масов.	2	200	200	
Худож. сектор				
22. Зав.сектора	1	450	450	450
23. Муз.редактор	1	400		
24. Диригентів	2	300		
25. Дикторів	2	200	400	350
26. Худож.читець	2	200		
27. Секр.худ.сек.	1	150		
Сектор дитяч. пересилань				
28. Зав. сект. він же редакт. мол. пересил.	1	300	250	250
29. Ред. дит. перес.	1	275		
30. Інстр. масовик	1	275	150	150
31. Методист	1	225		
32. Політконтрол.	1	300	250	
33. Зав.спец.час.	1	300		
34. Зав.культ.тех.проп.	1	300	250	250
35. Зав.сект.випуску	1	300		
Разом по комітету 43				

Річний фонд зарплати, передбачений на 1934 р. – 129100 руб.¹⁹

Головою обласного радіокомітету був призначений Рафальський, відповідальним секретарем І. Голубов. У пояснювальній записці до штатного розкладу зазначалося, що в порівнянні з 1933 р. обсяг роботи Чернігівського облрадіокомітету збільшиться на 500–600 %, тобто тривалість власного мовлення через Чернігівську радіостанцію збільшиться до 5–6 годин на добу проти однієї години в 1933 р. Замість восьми райрадіокомітетів та 2-х райрадіоуповноважених Всеукраїнського радіокомітету передбачалося організувати 11 райрадіокомітетів та 25 райрадіоуповноважених. Планувалося побудувати 7 радіовузлів середньої та великої потужності²⁰.

Разом з тим, штат облрадіокомітету планувалося збільшити лише на 228 %. Цей розрив пояснювався зростанням інтенсивності праці робітників, добором більш кваліфікованих кадрів, а також неможливістю повністю укомплектувати кадри відповідно до потреб. Штат Чернігівського облрадіокомітету в І кварталі 1934 р. виявився мінімальним у порівнянні як з обсягом роботи, так і з укомплектованістю інших облрадіокомітетів України. За структурою штатів найменший в Україні Вінницький радіокомітет мав 88 робітників²¹.

На початок 1933 р. у тридцяти районах області діяли радіовузли, в шести – передбачалось їх встановити. Всі 36 районів мали прийомні радіостанції при поштових конторах²².

За період з 1 січня по 1 серпня 1933 р. з'явилися нові радіовузли в райцентрах Понорниці, Борзні, Бобровиці, Талалаївці, в МТС с. Ярославка Глухівського району, почалось будівництво радіовузла в Серединній Буді; 1989 радіоточок (планувалось на 1933 р. 2295); 31 ефірна радіоустановка колективного слухання на селі; завершено будівництво передавальних радіостанцій “Малий Комінтерн” і короткохвильової “Казахстан”. Станом на 1 серпня 1933 р. в області діяло трансляційних точок – 11043, ефірних точок в МТС – 25, радгоспах – 52; радіофіковані усі 17 політвідділів МТС і всі 17 МТС. 3 травня 1933 р. розпочалось проведення двосторонніх радіопередач і радіоперекликів із Чернігова з районами області. Тільки за липень їх відбулося 10. З 1 липня 1933 р. організовано щоденну передачу радіограм з Чернігова в усі райони області²³.

Високі темпи радіофікації зберігалися і в наступні роки.

У травні 1935 р. в Чернігові уже налічувалось понад 4 тис. радіотрансляційних точок, а в 1936 – понад 9 тис²⁴. У багатьох жителів міста з'явилися і власні радіоприймачі. В 1940 р. в Україні працювало десять радіостанцій і було 1303 тис. радіоточок, у т.ч. 264 тис. на селі.

До 1941 р. в УРСР радіомовлення проводилося з Києва та з обласних центрів – Харкова, Львова, Одеси, Дніпропетровська, Донецька, Вінниці, Чернігова через дротові канали у кожному районі. Прийом радіопередач забезпечували 1500 радіовузлів, які обслуговували близько мільйона радіоточок і понад 200 тис. радіоприймачів.

Під час Великої Вітчизняної війни Чернігівська радіостанція була знищена, зруйнована радіомережа області.

Радіовузол Чернігова відновив свою роботу після визволення міста від фашистів. Вже у 1945 р. дирекція радіозв'язку, яка знаходилась по вулиці Робітничій, складалася з двох цехів, проектної групи, майстерні, виробничої лабораторії.

Поступово відновлювали свою діяльність радіовузли в районах області.

З нагоди 50-річчя від дня винаходу радіо Рада Народних Комісарів Союзу РСР постановила: “Враховуючи досить важливу роль радіо в культурному і політичному житті населення і для оборони країни, з метою популяризації досягнень вітчизняної науки і техніки в галузі радіо і заохочення радіолюбительства серед широких кіл населення, встановити 7 травня щорічний “День радіо”. У Радянському Союзі 7 травня спочатку відзначалось як свято працівників радіо, пізніше також і працівників телебачення та зв'язку.

Закон про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства на 1946–1950 рр. велику увагу приділяв радіофікації районів, що потерпіли від тимчасової німецько-фашистської окупації. Передбачалось розширення радіоприймальної мережі країни на 75 % порівняно з довоєнним рівнем. Однак труднощі повоєнного часу гальмували проведення радіофікації. В цілому по Чернігівській області план встановлення нових радіоточок за 1947 р. виконаний був на 81 %. Обласною конторою “Сільенерго” за 1947 р. було побудовано замість шести за планом лише один радіовузол²⁵.

З травня 1947 р. працював новий радіовузол на залізничній станції Прилуки. Були встановлені радіоточки в гуртожитках механічного заводу, школи ФЗН, швейної фабрики, у клубі піонерів, загалом у 1947 р. в місті їх діяло 2503²⁶.

З 1946 р. працювали Ладанський і Линовицький радіовузли, які обслуговували 165 точок. Були радіофіковані села Малківка, Богданівка, Лиски, Високе (Прилуцький район).

На 1 травня 1948 р. на Чернігівщині нараховувалося 60 радіовузлів, з них 20 діяло в радгоспах, колгоспах і на промислових підприємствах²⁷.

У справі радіофікації сіл велике значення мало виробництво детекторних радіоприймачів. Прилуцька промислова артіль “Жовтень” організувала цех по їх виробництву. Своїх зусиль до цієї справи доклали й місцеві радіоаматори. Добрий приклад подала комсомольська організація с. Рудківка Бобровицького району. Комсомольці-радіоаматори виготовили понад 200 детекторних радіоприймачів і встановили їх у хатах колгоспників.

Загалом на Чернігівщині працювало 100 гуртків радіоаматорів. Силами гуртківців виготовлено і встановлено понад дві тисячі детекторних приймачів.

Поступово зростала кількість радіоточок на Чернігівщині. У 1949 – 31248²⁸, 1950 – 32743²⁹, з них 7428 – у сільській місцевості. У приватному користуванні трудящих області було у 1950 р. майже 8 тис. радіоприймачів.

Радіомовлення забезпечували обласний комітет радіоінформації, редакції радіоінформації в Ніжині та Прилуках, редакції районних газет. Чернігівський обласний радіокомітет щоденно випускав 3–4 програми. За 1949 р. і 4 місяці 1950 р. перед мікрофоном виступили понад 100 передовиків промисловості та транспорту, 194 – сільського господарства. За той же час облрадіокомітет одержав понад 5 тис. кореспонденцій і листів радіослухачів.

На початку 1950-х років він містився за адресою: вул. Попудренка, 36. До нашого часу цей будинок не зберігся.

Радіомовлення проводилось згідно із запровадженими циклами: передачі для агітаторів (вівторок), передачі для працівників сільського господарства (середа), передачі для молоді (четвер), літературні передачі (п'ятниця), “Трибуна передового досвіду” (субота), статті на громадсько-політичні теми (вівторок), щодня – передачі “Останніх вістей”.

В день виходу газети “Деснянська правда” читали її передову статтю та робили короткий огляд опублікованих у газеті матеріалів.

Програму роботи обласного комітету і його штати затверджував республіканський комітет. Так, на 1951 р. Чернігівському комітету було заплановано:

А. Обсяг і характер радіомовлення		Середньодобовий обсяг, год.хв.	Загальний обсяг на рік (годин)
1		2	3
1	Політичне радіомовлення	0-39	237,2
2	Художнє радіомовлення	0-06	36,5

1		2	3
3	Платні оголошення	0-03	18,2
4	Інші передачі	-	-
5	Перерви	0-03	18,3
Разом в т.ч. по міській сітці		0-51	310,2 152,0
6	Ретрансляція		-
Б. Склад передач політичного радіомовлення			
7	Офіційний матеріал		94,9
8	Оригінальний матеріал		142,3
В. Склад передач художнього радіомовлення			
9	У виконанні штатних артистів		-
10	У виконанні запрошених		8,0
11	Самодіяльність		16,0
13	Місцева трансляція		-
Г. Районні редакції			
14	Кількість редакцій всього в т.ч. середньодобовим обсягом мовлення	2	
	60 хв.		
	45 хв.	2	
	30 хв.		
15	Загальний обсяг мовлення районних редакцій (годин)		459,0

Штат комітету нараховував 12,5 одиниць³⁰.

Щодо технічної бази обласного комітету радіоінформації, то у 1951 р. комітет мав два магнітофони “Дніпро”, мотоцикл ІЖ–350 та автомашину ГАЗ–АА, що вже мала пробіг понад 200 тис. кілометрів і потребувала капітального ремонту.

Радіостудії в Чернігові не було. Мовлення здійснювалось з пристосованої для звукозапису невеличкої робочої кімнати радіокомітету, тому не було можливості організувати виступи по радіо колективів художньої самодіяльності.

З 39 районів області в 37-ми працювали редакції місцевого радіомовлення. Не було організоване місцеве радіомовлення в Чернігівському районі (райцентр – в Чернігові) та Ново-Басанському. З 37 редакцій – 2 штатні (Прилуки, Ніжин) та 6 напівштатних (Бахмач, Городня, Мала Дівиця, Ічня, Щорс, Варва)³¹.

З-поміж редакцій краще працювала Ніжинська (редактор – Г.Д. Шуман), яка щодня, крім понеділка, здійснювала ранкові та вечірні передачі тривалістю 45 хвилин. Вона тримала тісний зв'язок із позаштатними кореспондентами і мала 88 авторів (голови колгоспів, бригадири, ланкові, спеціалісти сільського господарства, інженери, робітники). Щосуботи вранці звучали передачі на сільськогосподарську тематику, які транслювались по дротах на села, щоп'ятниці – передачі для молоді, в суботу ввечері – концерти художньої

самодіяльності. У 1951 р. у Ніжинській районній редакції працювало 3,5 штатних одиниці: уповноважений обласного комітету радіоінформації, відповідальний редактор (посадовий оклад 600 руб.), інструктор по роботі з кореспондентами (450 руб.), диктор на півставки (180 руб.) та друкарка (310 руб.).

Однією з кращих редакцій радіогазет вважалась Ічнянська районна “Ленінський шлях”. У першому півріччі 1951 р. вона організувала 160 передач. В числі їх – 69 “Останніх вістей”, 26 – на політичні і науково-освітні теми. Перед мікрофоном виступили 49 чоловік.

Місцеве мовлення було налагоджене на 14 відомчих вузлах, при колгоспах, МТС, радгоспах. Добре працювали редакції Носівської селекційно-дослідної станції, Куйбишевської МТС.

У 1953 р. на Чернігівщині працювало 125 радіовузлів і 63 тис. радіоточок або майже вдвічі більше, ніж було їх у 1941 р. Кількість радіоприймачів в області за післявоєнний час зросла більше ніж у 6 разів. У 1953 р. на території краю було радіофіковано 762 населених пункти, у т.ч. 656 колгоспів³².

У 1954 р. силами радіолюбителів Чернігівського клубу ДТСААФ в області була побудована і введена в дію радіолюбительська станція потужністю 40 ватт. Оператори станції брали участь у всесоюзних і міжнародних змаганнях.

У 1957 р. Чернігівський радіоклуб об'єднував 200 чоловік, була збудована короткохвильова радіостанція потужністю 200 ватт. Оператори станції встановили зв'язки з усіма континентами і радіолюбителями понад ста країн. Команда операторів радіостанції у складі Симона, Койнова, Карманова була нагороджена дипломами за встановлення найбільшої кількості зв'язків з дрейфуючими станціями “СП-3” і “СП-4”. Радіолюбителі Радський, Самонов, Лосєв взяли активну участь у спостереженні сигналів перших у світі радянських штучних супутників Землі. Майже у кожній середній школі Чернігова будувались колективні ультракороткохвильові радіостанції. Члени радіогуртка Попелянської семирічної школи Щорського району під керівництвом вчителя Стаценка виготовили та встановили в будинках колгоспників 80 радіоприймачів. Цей гурток був учасником Всесоюзних сільськогосподарських виставок 1955 і 1956 рр.

31 січня 1961 р. в Чернігові вступила в тимчасову експлуатацію ультракороткохвильова радіостанція, яка транслювала першу республіканську програму. З її введенням підвищилась якість передач радіомовлення по області і, зокрема, обласного мовлення.

На 01.05.1961 р. на Чернігівщині було радіофіковано 92 % колгоспів, 80 % населених пунктів, 82 % колгоспних дворів. В багатьох районах було завершено радіофікацію колгоспів, а в Прилуцькому, Борзнянському і Куликівському – радіофіковані всі населені пункти³³.

У листопаді 1961 р., напередодні 44-х роковин Жовтневої революції будівельники БУ-2 облбудтресту здали в експлуатацію Будинок радіо. Він мав мовну і концертну студію, апаратні звукозапису і звуковідтворення, оснащені найновішим на той час обладнанням.

Згідно з рішенням ХХ з'їзду Компартії України радіофікація всіх населених пунктів області повинна була завершитися в 1961 р. Але сталося це дещо пізніше.

У 1962 р. на Чернігівщині було радіофіковано 98 % населених пунктів, завершили суцільну радіофікацію лише у 16 районах: Борзнянському, Варвинському, Дмитрівському, Ічнянському, Козелецькому, Куликівському, Коропському, Лосинівському, Малодівицькому, Менському, Михайло-Коцюбинському, Ніжинському, Остерському, Понорницькому, Прилуцькому, Семенівському. Чернігівщина стала областю суцільної радіофікації в 1963 р., були радіофіковані всі населені пункти, всі колгоспи і радгоспи; працювало 235 радіовузлів, 364 тис. радіоточок, нараховувалось понад 24 тис. радіоприймачів³⁴. У Чернігові працювало дві ультракороткохвильові радіостанції, які ретранслювали першу і другу республіканські

програми радіомовлення.

Широкого розмаху набуло радіомовлення на громадських засадах. Тільки в районах області було створено 150 міжколгоспних та колгоспних радіогазет. Активними кореспондентами були ланкова колгоспу ім. Чапаєва Малодівицького району Герой Соціалістичної Праці Г.В. Плющ, агроном колгоспу “Зоря” Менського району І.Н. Ганжа, майстер Чернігівської музично-меблевої фабрики А.Ю. Комм, колгоспник артілі “Рассвет” с. Кірове Новгород-Сіверського району Ю.А. Колієнко, завпед Чорнорізької школи Понорницького району І.І. Комар, робітник пункту технічного огляду вагонів станції Чернігів І.Т. Сулимов та багато інших.

Щовечора починались передачі колгоспної редакції радіомовлення с. Рожнівка Ічнянського району. Редакція складалася з восьми чоловік: спеціалістів сільського господарства, тваринників, механізаторів, представників сільської інтелігенції. З радіогазети “Сільські вісті” завжди можна було дізнатися про те, як трудилися протягом дня колгоспники, багато уваги приділялось пропаганді досвіду сільськогосподарського виробництва, наприклад: ланкової, депутата Верховної Ради УРСР Ольги Топчій, ланка якої в другому році семирічки отримала урожай цукрових буряків майже 500 центнерів з гектара, завідуючої свинофермою Єфросинії Коломієць, що запровадила осінньо-зимові опороси свиноматок.

Щодекади, в години обідньої перерви першої і другої змін виходила радіогазета на Прилуцькій панчішній фабриці.

У Дмитрівці один раз на тиждень виходила в ефір міжколгоспна газета. До складу редакції входило 11 чоловік. Матеріали радіогазети охоче слухали трудівники всіх сіл району.

З кожним роком збільшувалася радіотрансляційна мережа в Україні і на Чернігівщині.

На початку 70-х років в Україні діяло 12 радіоцентрів і 32 станції, які працювали в ультракороткохвильовому діапазоні. Ці засоби забезпечували передачі першої і другої програм республіканського радіомовлення, що велося з шостої години ранку до першої години ночі.

Щодня, крім понеділка, виходило в ефір Чернігівське обласне радіомовлення. В “Обласних вістях”, громадсько-політичних передачах висвітлювалось життя області. Чотири рази на тиждень в ефірі звучало “Для вас, сільські трудівники”. Важливе місце в цій передачі приділялося висвітленню рейдів перевірок робіт в колгоспах і радгоспах. Була створена радіошкола картоплярів області: досвідом роботи ділилися відомі на Чернігівщині майстри – Герої Соціалістичної Праці М.М. Ребенок та О.Я. Дмитренко – з Чернігівського району, О.М. Солдаткін – з Новгород-Сіверського, О.А. Вовк – з Коропського. По обласному радіо проводились заняття школи “Економічні знання – в маси”. Популярністю користувались лекторій “Людина і закон”, радіожурнали “Світогляд”, “Комсомолец Чернігівщини”, “Піонерія”, “Люби і знай свій рідний край”, “Наставник”, “Рідне місто моє”. У 1972 р. вперше прозвучали позивні радіожурналу “Патріот”. Новий журнал розповідав про роботу організації оборонного товариства, про підготовку молоді до військової служби.

Ще 1967 р. з’явився радіожурнал “Над Дніпром, Десною й Сожем”. Щомісяця в один і той самий день він звучав у Чернігові, Брянську, Гомелі. Готували журнал спільно радіожурналісти трьох областей. Він був своєрідним радіоперегуком, що розповідав про історію і сьогоденні турботи братніх областей.

У 1968 р. обсяг обласного радіомовлення становив одну годину на добу шість днів на тиждень. Для забезпечення цього обсягу одній редакції на рік виділялось 1000 м плівки для стаціонарного магнітофону і 1250 м, якщо вона мала ще й репортажний магнітофон³⁵.

Невпинно зростала й кількість радіослухачів: якщо у 1970 р. в області нараховувалося 400,6 тис. радіоточок і 126 тис. приймачів³⁶, то у 1981 р. – відповідно 534 тис. і 200 тис.³⁷

У 80-ті роки ХХ ст. Чернігівське обласне радіо вело передачі за розширеною до 1,5 години на добу програмою, щороку – 547,5 годин. Працювали також 22 редакції міськрайонного мовлення з річним обсягом 572 години і майже 70 редакцій радіогазет підприємств, колгоспів і радгоспів³⁸. Щороку до облрадіокомітету надходило до 10 тисяч листів від радіослухачів. Найбільший відгук викликали передачі “Діла і люди”, “Сільські горизонти”, “Чернігівщина індустріальна”, “Обласні вісті”, “Камертон”. Регулярно готували спільні передачі радіожурналісти Чернігівщини і Східночеської області ЧССР.

В області діяло три ретрансляційні станції – в Чернігові, Холмах і Прилуках. Чернігівська станція ретранслявала чотири програми радіомовлення: – першу союзно-республіканську і програму місцевого мовлення, другу республіканську – “Промінь”, другу союзню – “Маяк” і третю союзню. “Маяк” працював у стереозапису. Холминська та Прилуцька станції забезпечували трансляцію двох програм радіомовлення – союзно-республіканської та місцевої і “Променя”.

Після розпаду Союзу РСР у 1992 р. було створено Українську телерадіомовну компанію, структурним підрозділом якої стало Чернігівське обласне об’єднання телебачення і радіомовлення.

30 січня 1992 р. вперше вийшла в ефір студія “Новий Чернігів” міського радіомовлення. Першим редактором стала Ірина Григорівна Ральченко, журналістка з понад 10-річним стажем, яка до цього працювала в радіогазеті виробничого об’єднання “Чернігівський радіоприладний завод”. Становленню міського радіомовлення допоміг технікою, хоча й зношеною, та порадами колектив обласного радіо. Чернігівське міське радіо на базі студії “Новий Чернігів” зареєстроване 18 грудня 1992 р. Редакція у складі редактора, кореспондента та звукооператора перебувала у структурі міськвиконкому на правах окремого відділу. Спочатку І. Ральченко вела передачі з істориком за фахом Володимиром Бичеком. Виходила в ефір разом з талановитим журналістом і літератором Іллею Хоменком. Деякі з цих передач транслювались і на Українському радіо.

У 1996 р. міське радіо та міське телебачення об’єдналися в телерадіоагентство “Новий Чернігів”. Згодом з’явилася думка – зробити радіостанцію. І 1 грудня 1996 р. почала працювати радіостанція “Новий Чернігів”, перша в місті радіостанція в ультракороткохвильовому діапазоні 72,35 мГц. Передачі радіостанції можна почути не тільки в області, але й на території Білорусі щоденно з 10-ої до 15-ої години.

Через рік 2 листопада 1997 р. “Новий Чернігів” зазвучав і на 1-му каналі українського радіо. Ефір розпочинається о 6-й годині 30 хвилин у понеділок, середу, п’ятницю. Серед перших регулярних радіопередач – “Альтернативна музика”, “Витоки”, “Колись цього тижня”, “На гостини до Ірини”. Штат радіостанції: редактор Ірина Ральченко, звукооператор Віктор Доперян і Олексій Гельперін.

Нове чернігівське радіо заявило про початок своєї роботи 4 квітня 1997 р. Керівник радіостанції Сергій Олександрович Подольський. Тривалість передач – 12 годин на добу. Щодня з 7-ї до 14-ї і з 16-ї до 21-ї години на хвилях 100,8 FM основні програми мають інформаційно-розважальний та музичний характер. Це була перша такого типу радіостанція в Чернігові; створена вона – за сприяння подібних засобів масової інформації Києва.

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. в області працювало 43 телерадіостанції, обласне радіо, яке мало дві години мовлення на добу, та чотири ефірні радіостанції – це радіо “Дизель”, “Сівер-радіо”, “Наше радіо” та радіо “Новий Чернігів”. У 1994 р. Указом Президента в Україні було встановлено професійне свято – День працівників радіо, телебачення та зв’язку, яке відзначається щорічно 16 листопада. Саме в цей день у далекому 1924 р. в

Харкові вперше пролунала передача українського радіо: 16 листопада 1924 р. вважається днем народження українського радіо.

Нині в області – 44 телерадіоорганізації, які працюють за ліцензіями Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення. В порівнянні з іншими, промислово розвинутими областями, наша область у сфері телерадіомовлення займає перші позиції. 42 телерадіоорганізації виключно україномовні. Серед кращих телерадіоорганізацій області – телекомпанія “Сіверська” (м. Новгород-Сіверський), обласна державна телерадіокомпанія (ОДТРК), ТРК “Новий Чернігів”, “Прилуки”, “Дитинець”, “Центр” (м. Чернігів), “Європа Мікс” (м. Прилуки), районні радіо в Ічні, Коропі, Корюківці, Куликівці, Мені, Сосниці, Талалаївці.

Державне підприємство “Чернігівський обласний радіотелевізійний передавальний центр” забезпечує область трансляціями радіомовних програм – першої та третьої програм Українського радіо, програми “Промінь”, інших.

Чернігівський радіовузол сьогодні – це 4 опорнопідсилювальні станції, які керуються дистанційно і мають загальну потужність 72,5 кВт.

Стабільну роботу мережі проводового радіомовлення в місті забезпечують колектив центру технічної експлуатації радіофікації обласної дирекції Укртелекому. Керівник центру Володимир Крещук. Серце мережі проводового мовлення – дільниця технічної експлуатації станційних споруд, яку очолює Сергій Следніков. Саме звідси транслуються радіопрोगрами на обласний центр та навколишні села.

Друга не менш відповідальна ланка у забезпеченні стабільної роботи радіомовлення – дільниця технічної експлуатації лінійних споруд, якою керує Віталій Косенок. Спеціалісти цього підрозділу здійснюють щоденний контроль за станом ліній радіофікації.

За останні роки кількість радіоточок в Україні, у т.ч. й на Чернігівщині суттєво скоротилася з 492,5 тис. у 1991 р.³⁹ до 221,6 тис. у 2005 р.⁴⁰

У 2003 р. Чернігівський центр технічної експлуатації радіофікації обслуговував 91560 абонентів. На 100 сімей у Чернігові припадало 68 радіоточок⁴¹, це був один із найкращих показників в Україні. А вже у 2005 р. щільність основних домашніх радіоточок на 100 сімей становила 41 одиницю, у т.ч. 45 у містах і 36 – у сільській місцевості⁴².

Останнім часом з’явилися і розвиваються більш досконалі засоби масової інформації – комп’ютерні, особливо Всесвітня мережа Інтернет. Її послугами в 2005 р. користувалося 5.5 тис. абонентів, у т.ч. 64 % – домашній Інтернет⁴³. Провайдерами, крім ВАТ “Укртелеком”, виступають ще 7 підприємств.

II. Телемовлення

Основоположником сучасного електронного телебачення є Б.Л. Розінг. Ще в 1907 р. професор Петербурзького технологічного інституту винайшов телевізійний приймач. 9 травня 1911 р. він продемонстрував групі фізиків прийом зображення на екрані електронно-променевої трубки. Перша в світі телевізійна картинка мала вигляд чотирьох світлих смужок на темному тлі.

Перша в СРСР публічна демонстрація системи електронного телебачення відбулася 2 лютого 1935 р. Наступного року розпочалось будівництво телецентрів у Москві та Ленінграді. 16 вересня 1937 р. вперше в СРСР відбулася демонстрація високоякісного телебачення – вийшов у ефір Ленінградський дослідний телецентр.

Після організації 3 жовтня 1938 р. регулярної телевізійної передачі московського телецентру став на дослідну експлуатацію київський телецентр.

7 травня 1945 р. Московський телецентр першим в Європі відновив після війни регулярні передачі. У 1950 р. група інженерів під керівництвом В.Л. Крейцера одержала

Сталінську премію за розв'язання основних технічних проблем масового телебачення і за створення нової телевізійної системи, кращої у світі за чіткістю зображення. Регулярний вихід в ефір кольорового телебачення розпочався з жовтня 1967 р. трансляцією свят з нагоди 50-річчя Жовтневої революції.

6 листопада 1951 р. – дата початку регулярних телепередач в Україні. З 1968 р. республіканський телецентр почав передачу кольорових програм.

У Чернігові перший телевізор з'явився в 1952 р.⁴⁴ Придбав його Ю. Гармаш, інженер залізничного вузла. Це був невеликий телевізор “Ленінград Т-2” з екраном по діагоналі 23 см. Ю. Гармаш спорудив і встановив над своїм будинком високу антену на опорах і настроїв приймач на програму Київського телебачення. Невдовзі у місті був побудований мікроретранслятор, потім – ще один.

Газета “Деснянська правда” 7 травня 1952 р. зазначала: “Все ширше входить в побут радянських людей телебачення... Телевізійні центри Москви і Ленінграда, а також пущений у пробну експлуатацію Київський телецентр, мають найвищу у світі якість зображення”. Перші дані про кількість телевізорів на Чернігівщині зустрічаємо в обласній газеті за 7 травня 1954 р.: “Все більше трудящих мають в особистому користуванні телевізори і радіоприймачі. Всього на підприємствах, в колгоспах, МТС, на квартирах трудящих Чернігівщини – близько 60 телевізорів, понад 16 з половиною тисяч радіоприймачів”.

2 роки по тому кількість телевізійних приймачів в області зросла до 250, у т.ч. в Чернігові – до 100⁴⁵. “Деснянка” повідомляє, що останнім часом телевізори придбали місцеві комітети Чернігівської контори Держбанку, шкірзаводу, музична школа.

У 1958 р. на Чернігівщині нараховувалося 1240 телевізорів⁴⁶.

Телебачення почало перетворюватися на масове домашнє “відео” після зведення в Чернігові в 1958 р. потужної ретрансляційної станції. У 1956 р. був складений проект і вся технічна документація для її спорудження⁴⁷. Передбачалося, що станція забезпечить прийом телевізійних передач не тільки з Києва, але й з Москви, Ленінграда, інших міст країни. 1957 р. розпочалося будівництво. Була зведена чотирикутна башта з металевих конструкцій висотою 150 метрів. Башта складалась з 15-ти восьмиметрових і 6-ти п'ятиметрових секцій. Висота антени – 12 метрів.

Зварила башту бригада монтажників В. Котенка з Київського спеціалізованого монтажного управління – 21. Загалом вага всіх конструкцій Чернігівської башти 163 тони⁴⁸.

Поруч з баштою був зведений будинок, де розмістилася необхідна апаратура. В постійну експлуатацію телевізійна ретрансляційна станція була введена наприкінці 1960 р. і більшість районів отримала якісну телепередачу.

У 60-ті-70-ті рр. ХХ ст. швидко зростала кількість телевізорів в області: у 30 раз за двадцять років – з 8 тис. у 1961 р.⁴⁹ до 240 тис. – у 1980 р.⁵⁰

10 лютого 1960 р. Центральна Московська і Київська студії телебачення вперше провели обмін своїми програмами. Для цього було споруджено спеціальну трансляційну кабельну лінію, оснащену найновітнішою апаратурою, найдовшу в Європі.

У неділю, 14 лютого, сотні чернігівців дивились телевізійну передачу з Москви. На екранах телевізорів вони побачили кадри кінохроніки про перебування М.С. Хрущова в Індії, дивились концерт майстрів мистецтв столиці, творчій вечір композитора А. Бабаджаняна. Якість передачі була дуже доброю.

З 1 березня 1960 р. обмін телевізійними передачами між Москвою і Києвом набув регулярного характеру.

11 серпня 1965 р. стало днем народження радянського космобачення. Тоді по ЦТ були організовані передачі безпосередньо з космосу, що дало можливість мільйонам

глядачів, в т.ч. і 15 зарубіжних країн, побачити космонавтів під час польоту. Найновіша бортова спеціальна телевізійна система дозволила мільйонам жителів Землі спостерігати вихід космонавта О. Леонова з корабля, його роботу у відкритому космосі і повернення на корабель.

У 1969 р. в Чернігові з'явилися перші кольорові телевізори "Рубін-401", "Рубін-402"⁵¹. Вони були встановлені у профілакторії комбінату синтетичних волокон, червоних куточках управління зв'язку тощо.

До 1974 р. Чернігівський ретранслятор в основному передавав першу програму Центрального телебачення. У 1974 р. напередодні Жовтневих свят телеглядачі Чернігова побачили українську програму, тобто отримали змогу дивитись дві програми⁵². Зв'язківці у стислі строки провели монтаж і наладку устаткування. На 150-метровій висоті встановили антени 11 каналу, по якому йшла передача республіканського телебачення. Особливо відзначились виконроб Кіровоградського спеціалізованого будівельного управління зв'язку Яків Межибовський, інженер Євген Диплевський, монтажник Анатолій Коваленко, а також інженери Чернігівського ретранслятора Аркадій Докторович, Володимир Бомок. Зона впевненого прийому передач 11-го каналу сягала радіуса 50 кілометрів. Республіканське телебачення приймалось безпосередньо з ефіру.

У 1976 р. 90 % території України було охоплено телебаченням; 58,2 % – двопрограмним, а мешканці Києва дивились передачі трьох програм. Через три роки вже 65 % території України було охоплено двопрограмним телевізійним мовленням.

У 1980 р. на чернігівській телевізійній станції змонтували ще один телепередавач, антенну систему, налагодили апаратуру з дециметровими блоками. Це дало змогу розпочати прийом третьої програми республіканського телебачення⁵³.

Наприкінці 80-х років ХХ ст. на Чернігівщині діяло 3 телерадіотрансляційні станції (у Чернігові, Холмах, Прилуках). Чернігівська станція забезпечувала гарантовано якісним показом першу союзню та українську республіканську програми у зоні радіусом 55 кілометрів і другу союзню в радіусі 25 кілометрів. Холминська та Прилуцька – показ першої союзної і української телепрограм. Крім того, Прилуцька відтворювала (на незначній відстані) другу союзню програму⁵⁴.

30 листопада 1991 р. – день народження чернігівського телебачення: почав працювати автономний телевізійний центр (АТВЦ), на якому згуртувалася група ентузіастів на чолі з О.М. Копиловським. Саме Олександр Миколайовичу Копиловському, головному інженеру обласного кіновідеоцентру профспілок, і належала ідея створення місцевого телебачення. Ще в січні – лютому 1991 р. розпочали розробку організаційних документів, їх узгодження та реєстрацію. У квітні 1991 р. "Чернігівський автономний телевізійний центр" був зареєстрований.

Започаткувався АТВЦ з нуля. Серед творців перших передач не було жодного, хто б уже мав досвід професійної роботи на телебаченні. В організації та створенні телеканалу допомогли працівники концерну РРТ (м. Київ) і директор обласного РТПЦ Є. Дишлевський. Супутникову антену передав в експлуатацію кіновідеоцентр профспілок. Ідеєю проекту захопилася і голова правління "Чернігівбанку" О. Шульга, яка ризикуючи, надала кредит на придбання обладнання.

У жовтні 1991 р. був сформований технічно-творчий склад. Пробними передачами стали ретрансляції супутникових каналів. А перша власна програма вийшла в ефір увечері 30 листопада. Відеокадри найбільш примітних місць обласного центру, супроводжені задушевною піснею про Чернігів, привітання заступника голови обласної ради народних депутатів В.О. Ковальова, випуск місцевих новин, мультфільми для дітей, художній фільм – таким був перший телевечір. А ще – теледебати за участю довірених осіб кандидатів у

Президенти України по Чернігівській області (наступного дня, 1 грудня, мали відбутися Всеукраїнський референдум про незалежність та президентські вибори).

Штат журналістів ЧАТВЦ формувався із сумісників. Першими штатними журналістами у грудні 1991 р. стали О. Павленко, М. Асташина.

З літа 1993 р. співзасновником ЧАТВЦ виступила обласна Рада народних депутатів. За її ініціативи центр реорганізували у комунальне підприємство “Обласна телекомпанія”, яка у вересні 1996-го була перетворена на обласну державну телекомпанію, увійшла до складу обласної державної телерадіокомпанії.

Майже одночасно з АТВЦ ще наприкінці 1991 р., 24 грудня, в обласному центрі з'явилося міське телебачення. Нині воно становить основу телерадіоагентства “Новий Чернігів”. Програми міського телебачення займали 4–5 годин вечірнього телефіру, 60–70 % з них, крім художніх фільмів, були підготовлені редакцією. Міське телебачення виходило в ефір через день на одному каналі з обласною телекомпанією і студією “Тет-а-тет”.

На кінець 1995 р. на Чернігівщині діяло чотири потужні радіо-телевізійні передавальні станції (РТПС). Найбільша з них – у Холмах. Інші – в обласному центрі, Прилуках, Бахмачі. Крім того, невелика – з одним передавачем – станція у Корюківці⁵⁵.

Чотири телепрограми розповсюджувались з Чернігова. Це – обидві національні програми (“УТ-1 і “УТ-2”) та Громадське російське телебачення (ГРТ), а також 5-й канал, на якому працювали обласна телекомпанія та міське телерадіоагентство “Новий Чернігів”. Три програми – “УТ-1”, “УТ-2” і “ГРТ” – з Холмів і Бахмача. Прилучани дивились ще й передачі телекомпанії “ICTV”.

У той же час на 95 % території Чернігівщини поширювались передачі “УТ-1”, на 84 % – “УТ-2” і на 30 % – “ГРТ”. Майже 10 % населення Чернігівщини мешкало у зоні упевненого прийому передач обласної телекомпанії. У Бобровицькому та Козелецькому районах приймали телесигнали з Києва, у частині північної території – із Шосткинського ретранслятора; в українсько-білоруському прикордонні – з Гомеля.

Тривало спорудження РТПС у Сосниці, передбачалось будівництво у Ніжині і Новгороді-Сіверському, адже половина цього древнього міста та значна частина району знаходились поза межею упевненого прийому телепередач.

Наприкінці 1997 р. на Чернігівщині у галузі телебачення та радіомовлення працювало майже 600 осіб. Вони обслуговували 43 телерадіоорганізації. Ефірні телебачення були створені у Бахмачі, Ніжині, Прилуках (дві студії), Варві, Корюківці, Новгороді-Сіверському, Чернігові (обласне та міське телебачення). Діяло 6 студій кабельного телебачення (п'ять із них у Чернігові і одна у Прилуках)⁵⁶.

У березні 1999 р. почала працювати Бобровицька телерадіокомпанія “Обрій”. Її передачі мали змогу дивитись глядачі Бобровицького, Носівського і Козелецького районів, Ніжина, Яготина і навіть Броварів.

Важлива подія відбулася на Чернігівщині у грудні 2000 р. Вперше в Україні віддалений і відокремлений від інформаційного простору невеличкий населений пункт (с. Чайкине Новгород-Сіверського району), де лише зрідка світився “блакитний екран”, розпочав приймати шість телевізійних вітчизняних програм при чудовій якості зображення. Це стало можливим завдяки впровадженню першої черги проекту телерадіоінформаційної мережі на основі української системи “МІТРС”. Розробка вітчизняних вчених дозволяє при невеликих технічних витратах приймати і розповсюджувати стійкий та тривалий телесигнал в радіусі дев'яти кілометрів, а також входити в систему “Інтернет”.

Нині державне підприємство “Чернігівський обласний радіо-телевізійний передавальний центр” забезпечує область трансляціями телевізійних програм УТ-1, УТ-2, Інтер, ICTV, СТБ, обласних і місцевих програм.

В області функціонує 44 телерадіоорганізації. Стабільно працюють обласна державна телерадіокомпанія (ОДТРК), ТРК “Новий Чернігів”, ТРК “Прилуки”, Новгород-Сіверська державна міська телекомпанія “Сіверська” та ін.

Широким попитом користується кабельне телебачення, від компаній – “Тім”, “Прилуки”, “Ліга”, “Терра”, “Дитинець”, “Кабельний телевізійний центр”. Кількість абонентів кабельного телебачення в області уже перевищила 54 тисячі. Ці послуги надаються не лише у містах, а й у Бахмацькому, Варвинському та Козелецькому районах⁵⁷.

Телерадіокомпанії нашої області – неодноразові переможці та призери багатьох українських і міжнародних фестивалів. У вересні 2000 р. в Ялті відбувся перший Міжнародний телекінофорум “Разом у третьому тисячолітті”. На ньому представили свої роботи телевізійники 20 країн та всіх областей України. Журі з 200 робіт відібрало 20 найкращих і серед них у номінації “Бізнес і економіка” передача ЧОДТРК “Не святі горщики ліплять”, автор – Лідія Фальчевська, режисер – Валентина Трахтенберг⁵⁸. Програма на тему економічного відродження регіону висвітлила діяльність трьох підприємств області – Корюківської фабрики технічних паперів, чернігівської фабрики “Берегиня” і ВАТ “Чернігівавтодеталь”. Того ж року телерадіокомпанія “Новий Чернігів” стала лауреатом 5-го ювілейного Міжнародного фестивалю журналістики “Віра. Надія. Любов”, що проходив в Ужгороді. Її інформаційна програма “Факт” була визнана кращою телепрограмою року. У фестивалі брали участь 200 засобів масової інформації із 14 країн світу. На розгляд було представлено 328 програм, з яких 142 – телевізійні⁵⁹.

Менш ніж за 40 років Чернігівщина пройшла шлях від появи перших телевізорів до створення власного телебачення і нині займає передові позиції в телепросторі України.

¹ Артеменко В. Перші радіоустановки // Деснянська правда. – 1974. – 7 травня.

² Знамя Советов. – 1920. – 3 июня.

³ Артеменко В. Ніжинська радіостанція // Під прапором Леніна (Ніжин). – 1974. – 7 травня.

⁴ Артеменко В. Перша радіостанція в Сосниці // Радянський патріот (Сосниця). – 1974. – 7 травня.

⁵ Красное знамя. – 1921. – 19 ноября.

⁶ Артеменко В. Перші радіоустановки.

⁷ Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). – Ф.Р 67. – Оп. 1. – Спр. 289. – Арк. 2,5,6.

⁸ Утренний выпуск (Приложение к газете “Червоний стяг”). – 1926. – 5 января.

⁹ Вечерний выпуск (Приложение к газете “Червоний стяг”). – 1925. – 11 ноября.

¹⁰ Ткаченко. Радіо на селі // Червоний стяг. 1926. – 17 січня.

¹¹ ДАЧО. – Ф.Р-65. – Оп. 1. – Спр. 189. – Арк. 927.

¹² Червоний стяг. – 1927. – 14 грудня.

¹³ Червоний стяг. – 1928. – 9 грудня.

¹⁴ Червоний стяг. – 1930. – 21 березня.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Кацнельсон А. РВ-86 // Більшовик. – 1934. – 16 лютого.

¹⁷ ДАЧО. – Ф.Р-323. – Оп. 1. – Спр. 816. – Арк. 16.

¹⁸ Там само. – Арк. 15.

¹⁹ Там само. – Справа 951. – Арк. 20–21.

²⁰ Там само. – Арк. 22.

²¹ Там само.

²² Там само. – Спр. 63. – Арк. 45.

²³ Там само. – Арк. 218–219.

²⁴ Черноус В. Радіо в Чернігові // Деснянська правда. – 1976. – 7 травня.

²⁵ Ніговський Л. День радіо // Деснянська правда. – 1948. – 7 травня.

²⁶ Правда Прилуччини. – 1947. – 4 червня.

²⁷ Ніговський Л. День радіо // Деснянська правда. – 1948. – 7 травня.

²⁸ Ніговський Л. День радіо // Деснянська правда. – 1949. – 6 травня.

²⁹ Ніговський Л. День радіо // Деснянська правда. – 1950. – 7 травня.

³⁰ ДАЧО. – Ф.Р. 1279. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 10.

³¹ Там само. – Спр. 1. – Арк. 37.

³² Ніговський Л. День радіо // Деснянська правда. – 1953. – 7 травня.

³³ Дружинін М. Без паперу і відстані // Деснянська правда. – 1961. – 7 травня.

³⁴ Панченко Ф. Відстані стали короткими // Деснянська правда. – 1963. – 7 травня.

- ³⁵ ДАЧО. – Ф.Р. 1279. – Оп. 1. – Спр. 401. – Арк. 27.
- ³⁶ Соколова А. Без паперу і відстані // Деснянська правда. – 1970. – 6 травня.
- ³⁷ Всенародна трибуна // Деснянська правда. – 1981. – 6 травня.
- ³⁸ Наріжний Б. У єдиному строю // Деснянська правда. – 1987. – 6 травня.
- ³⁹ Радіоарифметика // Гарт. – 2000. – 8 грудня.
- ⁴⁰ Мовою цифр // Деснянська правда. – 2005. – 15 листопада.
- ⁴¹ Охріменко О. Рівно 75 років тому у Чернігові запрацював перший радіовузол // Деснянська правда. – 2003. – 18 листопада.
- ⁴² Мовою цифр // Деснянська правда. – 2005. – 15 листопада.
- ⁴³ Там само.
- ⁴⁴ Муха В. Третя програма // Деснянська правда. – 1999. – 14 вересня.
- ⁴⁵ Нові телевізори // Деснянська правда. – 1956. – 14 липня.
- ⁴⁶ Соколова А. День радіо // Деснянська правда. – 1958. – 7 травня.
- ⁴⁷ Рузанов Г. Завтра Чернігівщини // Деснянська правда. – 1956. – 14 лютого.
- ⁴⁸ Старженецький С. Чернігівська ретрансляційна // Деснянська правда. – 1957. – 1 грудня.
- ⁴⁹ Панченко Ф. Росте, розвивається зв'язок Чернігівщини // Деснянська правда. – 1961. – 4 жовтня.
- ⁵⁰ Муха В. Вказ. праця.
- ⁵¹ Денисенко Г. Кольорові екрани // Деснянська правда. – 1969. – 15 червня.
- ⁵² Телебачення: II канал // Деснянська правда. – 1974. – 3 листопада.
- ⁵³ Муха В. Вказ. праця.
- ⁵⁴ Довбенко Л. Гарантований прийом // Деснянська правда. – 1989. – 7 травня.
- ⁵⁵ Дишлевський Є. Телепростір області: зараз і в перспективі // Деснянська правда. – 1995. – 9 грудня.
- ⁵⁶ Луценко О. Говорить і показує Чернігів // Деснянська правда. – 1998. – 14 листопада.
- ⁵⁷ Мовою цифр // Деснянська правда. – 2005. – 15 листопада.
- ⁵⁸ Фальчевська Л. За “горщики” отримали козака // Гарт. – 2000. – 29 вересня.
- ⁵⁹ Луценко О. Серед лауреатів. – “Новий Чернігів” // Деснянська правда. – 2000. – 22 лютого.